

**СУПРАЦОЎНІЦТВА НАЦЫЯНАЛЬНАГА
АКАДЭМІЧНАГА ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА
ІМЯ М. ГОРКАГА З БЕЛАРУСКІМ РАДЫЁ
Ў КАНЦЫ XX – ПЕРШАЙ ЧВЭРЦІ XXI СТ.**

У. А. Трапянок,

*кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт кафедры рэжысурсы
ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культуры і мастацтваў»*

Анотацыя. Аўтар артыкула даследаваў фонды Беларускага радыё, каб вызначыць плён супрацоўніцтва дзяржаўнага радыё з Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатрам імя М. Горкага ў перыяд з 1990-х гг. да нашага часу. Выяўлены жанравая разнастайнасць і колькасны склад рэпрэзентаваных твораў, вызначаны спосаб іх фіксацыі. У навуковы ўжытак уведзены новыя факталагічныя звесткі, якія дэманструюць некаторыя асаблівасці развіцця драматычнага радыётэатра ў XXI ст.

Ключавыя словы: беларускі радыётэатр, драматычны тэатр, камедыя, запіс па трансляцыі, тэатр імя М. Горкага.

**COOPERATION OF THE NATIONAL ACADEMIC
DRAMA THEATER NAMED AFTER M. GORKY WITH
BELARUSIAN RADIO AT THE END OF THE XX – FIRST
QUARTER OF THE XXI CENTURY**

U. Trapianok,

*PhD in Art History, Associate Professor of the Department of Directing
of the Educational Institution «The Belarusian State University
of Culture and Arts»*

Abstract. The author of the article examined the resources of the Belarusian Radio in order to determine the fruits of cooperation between the state radio and the National Academic Drama Theater named after M. Gorky in the period from the 1990s until our time. The author identifies the genre diversity and quantitative composition of the presented works,

determines the method of their recording. New factual information has been introduced into scientific circulation, demonstrating some features of the development of dramatic radio theater in the 21st century.

Keywords: Belarusian radio theater, dramatic theater, comedy, broadcast recording, M. Gorky theater.

Шматгадовыя творчыя стасункі супрацоўнікаў беларускага радыё-вяшчання з калектывамі мінскіх і рэгіянальных тэатраў, вынікам чаго стала з'яўленне дзясяткаў рэпрэзентаваных спектакляў у аўдыяльным фармаце, пасадзейнічалі пашырэнню рэпертуару айчыннага радыё-тэатра, яго шматжанравасці, тэматычнай разнастайнасці. Трывалыя сувязі Беларускае радыё наладзіла, у прыватнасці, з трупай Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага (яго сённяшня назва). Узаемадзеянне пачалося ў 1952 г., калі быў запісаны спектакль «Варвары» паводле п'есы М. Горкага [4, с. 169], і з таго часу значныя пастаноўкі тэатра, якія карысталіся любоўю ў аўдыторыі, былі прызнаны творчымі здабыткамі трупы, а таксама работы, якія, на думку супрацоўнікаў радыё, найбольш падыходзілі для трансляцыі, пераносіліся ў аўдыяльную медыяпрасторы Беларусі.

Артыкул працягвае тэму, прамежкавыя вынікі якой адлюстраваны ў матэрыяле «Стварэнне радыёверсій спектакляў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага ў 1950–1980-я гг.» [4]. Храналагічныя рамкі гэтага даследавання ахопліваюць апошнія тры дзесяцігоддзі (пачынаючы з 1990 г.), у навуковы ўжытак уводзяцца новыя факталагічныя звесткі, сабраныя шляхам вывучэння фондавых запісаў Беларускага радыё.

У гісторыі Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя М. Горкага 1990-я гг. сталі перыядам змен статусу тэатра і яго творчага кіраўніцтва. Так, за шматгадовыя ранейшыя дасягненні, уклад трупы ў развіццё мастацтва Беларусі ў красавіку 1994 г. тэатру было нададзена ганаровае званне «акадэмічны». З 1991 г. мастацкім кіраўніком зноў быў прызначаны рэжысёр Б. Луцэнка, які ў гэты перыяд паставіў, у прыватнасці, спектаклі «Амфітрыён» па матывах старажытнагрэчаскіх міфаў і твораў Плаўта, Г. Клейста, Ж.-Б. Мальера, Ж. Жыраду, П. Хакса, 1992; «Перпетуум мобіле, ці Вечар яўрэйскага анекдота», 1993; «Свабодны шлюб» паводле Д. Фо, Ф. Раме, А. Аверчанкі, Е. Міровіча, 1994; «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, 1997; «Дзіметрыус» Ф. Шылера, 1999; «Тэрмінова патрабуецца... “самазабойца”» М. Эрдмана, 2000 [1, с. 176–177], «Сон на кургане» Я. Купалы, 2002 і інш.

З гадамі пашыралася каманда пастаноўшчыкаў тэатра, у якую ўвайшлі А. Карпаў-малодшы, М. Абрамаў, В. Грыгалюнас, В. Еранькова і інш. З Масквы быў запрошаны рэжысёр А. Кац. Свае рэжысёрскія дэбюты ў пачатку XXI ст. ажыццявілі П. Харланчук, А. Коц. З 2008 г. мастацкае кіраўніцтва тэатрам імя М. Горкага было даручана рэжысёру С. Кавальчыку.

Аналізуючы работы, выбраныя для радыёзапісу, можам канстатаваць, што яны адлюстроўвалі погляды розных рэжысёраў, найбольш запатрабаваным жанрам стала камедыя. Гэта, на нашу думку, тлумачыцца тым, што радыё спрабавала прывабіць на свой бок як мага большую колькасць слухачоў, а таму падбірала лёгкія па характары і гучанні творы. Рэпрэзентаваныя ў эфіры камедыі, пастаўленыя па п'есах рускай і сусветнай класікі, як і іншыя спектаклі, вылучае прафесійнае акцёрскае выкананне.

Супрацоўніцтва Беларускага радыё з тэатрам імя М. Горкага ў акрэслены перыяд адзначылася з'яўленнем у 1998 г. радыёкампазіцыі спектакля «Пяць вечароў» па аднайменнай п'есе А. Валодзіна. Сцэнічную версію паставіў рэжысёр М. Абрамаў, перанос у акустычную прастору радыётэатра ажыццявілі рэжысёр А. Вінярскі, гукарэжысёры Л. Латушкіна і Э. Шабаліна, гукааператары С. Бязлюдава і Т. Сідарава. Радыёверсія зафіксавала ролі ў выкананні акцёраў В. Клебановіч, А. Ткачонка, У. Шэлестава, А. Цвятковай, Л. Абрамавай, А. Кізіно. Радыёпрэм'ера адбылася праз год пасля з'яўлення сцэнічнай версіі ў прыватнай антрэпрызе «Тэатральныя зоркі» [3, с. 14].

Камедыя Ж.-Ф. Рэньера «Адзіны спадчыннік» у гісторыі тэатра імя М. Горкага з'яўлялася ў афішы двойчы – з 1974 г. яна ішла ў пастаноўцы У. Маланкіна, з 2002 г. вярнулася ў рэпертуар пасля рэстаўрацыі спектакля акцёрамі В. Клебановіч і А. Ткачонкам. Менавіта адноўлены варыянт быў зафіксаваны на радыё ў 2010 г. (запіс па трансляцыі) з ролямі ў выкананні акцёраў А. Ткачонка, С. Чэкерэса, Г. Маланкінай, А. Захарэвіча, А. Пастрэвіч і інш.

Два спектаклі тэатра імя М. Горкага дапоўнілі рэпертуар радыётэатра ў 2011 г. – «Дзядзечкаў сон» і «Прытворна хворы». Аўдыязапісы, адпаведна, актуалізуюць камедыйныя п'есы Ф. Дастаеўскага і Ж.-Б. Мальера. Тэатральная прэм'ера спектакля «Дзядзечкаў сон» у пастаноўцы М. Абрамава адбылася ў 2005 г., праз шэсць гадоў акцёрскае майстэрства і інтанацыйную выразнасць А. Козыравай, А. Душачкіна, А. Лясной, Л. Цвятковай, А. Ждановіча, А. Брухацкага, Л. Былінскай, Т. Баўкалавай, А. Пастрэвіч, Т. Гаркушы, Ю. Кадушкевіч і іншых зафіксаваў запіс па трансляцыі. У акцёрскім

ансамблі, як пісала Т. Гаробчанка, асабліва вылучаліся ролі В. Клебановіч, прэм'еру спектакля, дарэчы, прымеркавалі да бенефісу актрысы, і А. Ткачонка [2, с. 109], высокі прафесійны ўзровень названых артыстаў зафіксаваны і ў радыётворы.

Яшчэ адна класічная камедыя з рэпертуару тэатра імя М. Горкага («Прытворна хворы» паводле апошняй камедыі Ж.-Б. Мальера, у якой драматург прытрымліваўся прынцыпу «выпраўляць людзей, забаўляючы іх»), якая ўвайшла ў рэпертуар беларускага радыётэатра праз пяць гадоў пасля тэатральнай прэм'еры ў пастаноўцы А. Каца з музыкай кампазітара У. Бруса, зафіксавала ў запісе па трансляцыі выкананне роляў акцёрамі А. Брухацім, А. Лясной, Ю. Кадушкевіч, А. Душачкіным, Э. Гарачым, У. Глотавым і У. Шэлеставым. Дарэчы, менавіта такі спосаб фіксацыі спектакля, як запіс па трансляцыі, з аднаго боку, пазбаўляе радыётвор некаторых сродкаў мастацкай выразнасці, характэрных для арыгінальных радыёспектакляў ці перапрацаваных тэатральных узораў для драматычнага радыётэатра, паколькі прадугледжвае прамую перадачу сцэнічнай пастаноўкі без змен і адаптацый да ўмоў акустычнай прасторы радыё (пры гэтым некаторыя сцэны тэатральнага твора, вырашаныя праз візуальны складнік, могуць быць незразумелыя слухачу), з другога боку, дазваляе папаўняць рэпертуар радыётэатра з мінімальнымі затратамі, што варта было б ўлічваць сённяшнім супрацоўнікам літаратурна-драматычнага радыёвяшчання, каб павялічыць колькасць сучасных радыёспектакляў.

Спосабам «запіс па трансляцыі» зафіксаваны яшчэ два спектаклі тэатра імя М. Горкага ў 2012 г. – «Пігмаліён» па п'есе Б. Шоу і «Вяселле Крачынскага» па п'есе А. Сухава-Кабыліна. Адметна, што абодва творы дапоўнілі рэпертуар беларускага драматычнага радыётэатра двойчы. Найноўшая версія «Пігмаліёна» – гэта аўдыяспектакль, які ўтрымлівае рэжысёрскае бачанне А. Каца, музыку А. Еранькова і ролі ў выкананні акцёраў С. Чэкерэса, Б. Масумян, А. Суцкавера, В. Пляшкевіч, У. Шэлестава, Л. Былінскай і інш. Першая радыёверсія «Пігмаліёна» ў выкананні акцёраў тэатра імя М. Горкага Г. Старкоўскай, Г. Някрасава, І. Ражбы, Т. Трушынай, А. Шкапскага, Г. Значкоўскай і іншых захоўваецца ў фондах Беларускага радыё з 1963 г.

«Вяселле Крачынскага» як спектакль у пастаноўцы трупы Ленінградскага дзяржаўнага тэатра камедыі знаходзіцца ў фондах Беларускага радыё з 1967 г. У 2012 г. з'явіўся новы запіс па трансляцыі з тэатра імя М. Горкага. Рэжысёрам апошняй прыгаданай пастаноўкі,

сцэнічная прэм'ера якой адбылася ў 2011 г., выступіў М. Кавальчык, музыку напісаў кампазітар П. Якубчонак. Радыёзапіс, ажыццёўлены гукарэжысёрамі Л. Мараевай і Л. Свацікавай, дэманструе акцёрскую ігру А. Ткачонка, А. Брухацкага, К. Шатровай, В. Клебановіч, А. Душачкіна, У. Шэлестава, А. Суцкавера, А. Коца, С. Пракопчы, І. Андрэева, А. Багданавай, С. Жбанкова, Д. Курніеўскай.

Звернем увагу на яшчэ адзін запіс па трансляцыі 2018 г., які вылучаецца сярод астатніх прыгаданых радыёверсій спектакляў, – «Выкрадальнікі часу». Гэта навагодняя музычная казка па п'есе Г. Давыдзкі, разлічаная на дзіцячую аўдыторыю, у пастаноўцы галоўнага рэжысёра тэатра імя М. Горкага С. Кавальчыка з выкарыстаннем музыкі кампазітара Ц. Каліноўскага. Многія драматычныя ролі ў мюзікле выканалі акцёры тэатра імя М. Горкага, таксама ў пастаноўцы былі заняты артысты іншых творчых калектываў Беларусі, што адносіць спектакль да катэгорыі сучасных сумесных творчых праектаў.

Такім чынам, вынікам супрацоўніцтва Беларускага радыё з Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатрам імя М. Горкага за апошнія тры дзесяцігоддзі стала з'яўленне пяці камедыяў па п'есах рускіх і сусветнавядомых драматургаў («Адзіны спадчыннік», «Дзядзечкаў сон», «Прытворна хворы», «Пігмаліён», «Вяселле Крачынскага»), драмы А. Валодзіна «Пяць вечароў» і аднаго навагодняга спектакля для дзяцей з удзелам акцёраў тэатра імя М. Горкага. Запісы ажыццяўляліся пераважна па трансляцыі (рэпрэзентацыйны ўзровень радыётэатра), што робіць аўдыятворы не вельмі выразнымі ў плане дакладнай перадачы «акустычных дэкарацый», з абмежаванай колькасцю сродкаў мастацкай выразнасці. Найбольш плённым часам у стварэнні радыёзапісаў пастаўленых на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага спектакляў у XXI ст. сталі 2010–2012 гг.

1. Бур'ян, Б. І. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага / Б. І. Бур'ян // Тэатрал. Беларусь : энцыкл. : у 2 т. / пад агул. рэд. А. В. Сабалеўскага. – Мінск, 2003. – Т. 2 / рэдкал. Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – С. 167–177.

2. Гаробчанка, Т. Я. Дыялог тэатра з рускай і сусветнай класікай / Т. Я. Гаробчанка // Беларускі тэатр у прасторы XXI ст.: праблемы адаптацыі і развіцця / Р. Б. Смольскі [і інш.]. – Мінск, 2009. – С. 90–162.

3. Стэльмах, Д. У. Абрамаў / Д. У. Стэльмах // Тэатральная Беларусь : энцыкл. : у 2 т. / пад агул. рэд. А. В. Сабалеўскага. – Мінск, 2001. – Т. 1 / рэдкал. Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – С. 14.

4. Трапянок, У. А. Стварэнне радыёверсій спектакляў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага ў 1950–1980-я гг. / У. А. Трапянок // Барышев. чтєния : материалы Междунар. заочн. науч. конф. БГУКИ, Минск, 29 апр. 2021 г. / М-во культуры Респ. Беларусь, Беларус. гос. ун-т культуры и искусств ; редкол.: Е. Е. Корсакова [и др.]. – Минск, 2021. – С. 168–174.